

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ

ՈՒԹՆԵՒՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

1888

ՄԱՐՏ

ՊԵՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԵԿԵՂԵԱՅ ԳԱԻԱՌ	97
ՆՇԱՆԱԻՈՐ ԱԶԳԱՅՆՈՅ ՄԸ ՄԱՀՆ ՅԱՐԱԲԿԵՐ	101
ՏԱՐԷՆՏԷ	105
ՕԼԻՎԻԷ	107
Ի ՏԵՐԵՒԻԿՆ	111
ԳԱՐԶԻՐ ՀՆԶԵԱԿ	112
ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ	113
ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ԲԱՐԵՇՐԶՈՒԹԻՒՆ	117
ՈՒՐՈՒԱԳԻՐ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ	121
ԲԱՅԱՌԱԲԱՐ	123
ԱՄԵՆԱՊԱՏԻՒ ԹԷ ԳԵՐԱՊԱՏԻ	125
1887	128
ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ԶՄԻՌՆԻՈՅ	131
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ ԱՌ ՏԱՍՆ ԱԶԳ ԵՐԵՍՓՈՒԱՆՍ	135
ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ (Շ-հ-հ-հ)	137
ԼՐԱՔԱՂ	141
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ	144
ՏՕՔՏՕՐ ՅՈՎՍԷՓ ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ	145
ՄԱՀ ԵՒ ՅՈՒՂԱՐԿԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՍՏԵՓԱՆ	
ԷՖԷՆՏԻ	147

ԶՄԻՌՆԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

ՏՕՔՏՕՐ ՅՈՎՍԷՓ ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ

Ազգային գործոց և դրականութեան ասպարիզին մէջ նշա-
նաւոր տեղ մը դրաւ ոչ անձնաւորութիւն մը ևս հեռացաւ,
հայութեան արդէն սգալի հորիզոնին վրայ սգոյ նոր քող մը
թողլով և արդիւնաշատ, արկածալի և վշտալից կեանքի մը յի-
շատակը՝ պատմութեան: Տօգտօր Յ. Շիշմանեան՝ որ բաւական
տարիներէ ի վեր իր բնիկ երկրէն հեռի, գործունէութեան, ա,
գասութեան և երջանկութեան նոր հորիզոններ կ'փնտռէր տար
աշխարհներ, ասիոս, քանի քանի պատրանաց վիճակեցաւ, ինչ
դաւանութեանց բաժակն ըմպեց իր վերջին տարիներուն մէջ:
Իր բնատուր աշխոյժ հոգւոյն, իր սուր և վառ վրուն իմացակա-
նութեան համար արեւմտեան լուսաւորութեան և գիտութեան
մէջ ճարակ փնտռելէ փորձառութեան և ազատութեան փո-
թորկալից դպրոցն, իրովին խորտակալէն ետեւ այն մի քանի ու-
ղակներն որ դեռ ևս գինք հին կոոց կ'կատէին, երեցաւ նա
նոր լուսափայլ կ'երդարանօք, հրացայտ աչօք, երբ առաջին ան-
գամ ցոյց տուաւ Ազգին այն միութեան շաւիղն որով միայն
կարելի կ'համարէր պահպանել իր էութիւնն և քաղաքակրթու-
թեան մէջ իր ճակատագիրը կատարել: Այն կրօնական խտրու-
թեանց խաւարին ժամանակն այնքան բարոյական արիութիւն,
այնքան ազատախօսութիւն, արդիւնք էր խորին համոզման
հայրենասիրական ջերմ զգացման, որով Տօքտօր Շիշմանեան
զօրացած էր իբրև իմաստասէր ուսումնասիրելով ազգաց պատ-
մութիւնն, և որով գործնական ճշմարտութիւն մը կ'հռչակէր՝
երբ Ազգային մարմնոյն փրկութիւնն ու զարգացումն Ազգային
Յիկեղեցւոյ մէջ միայն կ'գտնէր, և կ'հրաւիրէր փոքրամասնու-
թիւնն, հեռակիլ մեծամասնութեան, որ ամուր պահած էր նախ-
նեաց օրէնքն ու աւանդութիւնները: Բարիզէն արձակած այդ
հրաւէրն, որ տեսակ մը դաւանագիր մ'էր և ապա իր ազգային
կենաց ճրագիրը պիտի լինէր, իր կրօնակիցներուն սարսափ, վե-
հերոտներու դայթակղութիւն և համայն Ազգին խնդութիւն
պատճառեց: Հոով կ'քարոզէր չիք փրկութիւն Հասկէն դուրս-
Շիշմանեան կ'սնդէր, չիք հայութիւն Հայաստանեայց Յիկեղեցի-

էն դուրս Եւ յանկարծ նա եղաւ ժամանակին մարդն, գրեթէ
երեսունութ տարի առաջ, գրաւեց հայոց լուսամիտ դասուն հո-
դին ու միտքն և պատրաստեց, վերջէն դործօն դեր մը կատա-
րելով, այն պայքարն որու մէջ հակահասունեան տարրն այնքան
նշանաւոր հանդիսացաւ : Տօքտօր Շիշմանեան կ'մտնէր Հայաս-
տանեայց Եկեղեցին չէ թէ շահու ակնկալութեամբ, չէ թէ դի-
մակով, ինչպէս եկած են շատեր և ոչխարապղեստ գայլի դերը
կ'խաղան մեր մէջ, այլ ինքնայորդօր, այլ իր մտաց համոզման
և ազգասիրական ոգւոյն հետևելով : Եւ երբ մտաւ նա ազգա-
յին դործօն կենաց շրջանին մէջ՝ մտաւ իբրև հայ մ'որ մեզք
մ'ունէր քաւելու, մտաւ իբրև մշակ որ հանրային օգտին համար
նուիրական պաշտօն մ'ունէր կատարելու : Չերմ սատար իրա-
ւանց և ճշմարտութեան, խորհրդական ազգային անուանի դոր-
ծիչներու բանիւ, դրչով և արդեամբ, կ'գործէր անդուլ, կ'հար-
ուածէր թէ լրագիրներու և թէ ժողովուրդներու մէջ, զեղծում-
ներ, կ'ձաղկէր իմաստականեր, կ'հեգնէր նորելուկ վերանորոգիչ-
ներ և իր կ'ծու և կտրուկ վճիռներով օրուան խնդիրներու վը-
րայ կարծիք, խորհուրդ կ'յայտնէր, պաշտպանելով միշտ երկտա-
սարդական աշխուժիւ ինչ որ կ'կարծէր լինել ազգային, ինչ որ
կ'զգար թէ ազնիւ, գեղեցիկ և օգտակար է :

Երբեմն բացարձակ իր սկզբանց մէջ, հաւատարիմ իր նշա-
նարանին, անկեղծ էր նաև Տօքտօր Շիշմանեան, երբ իր դոր-
ծօն և բազմայոյզ կենաց վերջին տարիներն սկզբունքի շրջում-
ներ ունենալով՝ ազգային քաղաքականութեան մասին, փնտռեց
ազգային տարտամ և անորոշ փիճակին իբրև դարման, վերա-
շինութեան իբրև նեցուկ ինչ որ կ'արհամարհէր՝ իբրև անհա-
րազատ և բուռն : Ընտանեկան շրջանի, սիրասուն զաւակի
մ'ընկերութեան մէջ կ'գտնէր սակայն անսպասում սիրտանք,
ինչպէս նաև գրական աշխատութեան մէջ, ներշնչող հրեշտակը
լինելով իր հողեհրաշ դուստրն, որու երջանկութեան համար
զոհեց ամեն ինչ, և ի վերջէ անոր շիրմին մօտ գնաց գտնել
հանդիսան որու կ'տենչար, քանի որ իր ընտանեկան և ազգա-
յին բարօրութեան յոյսերը ընկած էին, իբրև ասուպներ, մութ
հորիզոնի մը վրայ : Բայց Տօքտօր Յ. Շիշմանեան պիտի փայլի
միշտ պատմութեան հորեզոնին վրայ՝ իբրև պայծառ աստղ
ընտանեկան անբաւ սիրոյ, ազգային անձանձիր դործունէու-
թեան և գրական երկասիրութեան, որով կ'այրէր ու կ'բորբո-
քէր իր զգայուն հոգին և սուր իմացականութիւնը :